

خوشنویسی ژاپنی با قلم نی: ابداعی مایه گرفته از هنر ایران

خوشنویسی از هنرهای دیرین، بالنده و ارزنده ژاپن است، و آئینه ذوق و زیبایی دوستی مردم سرزمین آفتاب. نقش گرم و چشم‌نواز واژگان که با پیچش و چرخش چالاک و هنر آفرین قلم مو بر برگ کاغذ می‌نشینند، و ارج و قدری که این هنر سخنگوی نزد اهل معرفت و نیز عامه مردم دارد، در این سوی شرق هم والا و تابناک و از ارزشهای فرهنگ و ادب است، و برابر نهاد آن با خوشنویسی فارسی نموداری از همسویی هنر ایران و ژاپن.

خوشنویسی فارسی بیشتر به خط نستعلیق است، و خط‌نگاری ژاپنی به سبک‌های گونه‌گون و بیشتر به شیوه سوء شو Sōsho که انحناهای هنرمندانه آن به خط شکسته فارسی می‌ماند - هر چند که در خوشنویسی ژاپنی قلم مو در کار است.

چند سالی پیش نمایشگاهی در ناحیه کانسای (گستره اوساکا - کیوتو - کوبه - نارای) برگزار شد که نمونه‌هایی از آثار خوشنویسی فارسی را با چند قطعه خوشنویسی ژاپنی که با قلم نی نگاشته شده بود به معرض دید هنردوستان گذاشت. خوشنویسی ژاپنی با نی، که چیز تازه ایست، شوق و کنجکاویم را برانگیخت: به پرس و جو برآمدم، و آقای مون چو ابداع‌کننده این شیوه و خطاط قطعه‌های موصوف که از اشتیاقم شنید با محبت بسیار و با چند نمونه از آثارش پیشم آمد و به شرح و بیان تاریخچه کار هنریش نشست. گفت که حدود هفت دهه پیش در ایالت نارایه دنیا آمده و از کوچکی با قلم مو، به شیوه خوشنویسی ژاپنی، خطاطی می‌کرده و

- نمونه‌ای از خوشنویسی ژاپنی با قلم نی، اثر چوکوسای این نشانه نگارشی چینی - ژاپنی فوکو (به معنی سعادت یا فرخندگی) خوانده می‌شود. نقش مهر خوشنویس در گوشه پایین چپ است.

ذوق و چیره‌دستی خود را در این هنر پرورش می‌داده است، اما شیوه رایج خوشنویسی ژاپنی و مکتب‌های شناخته شده آن مانند مکتب «هانانو» و مکتب «اوچانو» (که از استادان صاحب سبک این هنر نام گرفته‌اند)، با پایبندی که به اصول و قواعد قدیم و یکنواختی‌ای که دارند، راضی‌نساخته و در پی ابداعی در این عرصه بوده است، و می‌خواسته تا طرحی نو در اندازد. به این انگیزه، از بست سالی پیش راهیابی تازه برای خطاطی، مثلاً با برگ گیاه یا شاخه درخت، آزموده و سرانجام دریافته که نی که در خوشنویسی فارسی هم هنرآفرینی دارد بهترین وسیله نشان دادن افسون تصویری کلام بر کاغذ است. پس با کوشش فراوان و تجربه‌های پی در پی توانسته است با تراشیدن و به هم پیوستن قطعه‌های نی، و تعبیه شیارهایی بر جدار بیرونی آن قلم‌هایی بسازد که مرکب را بر سر نگه‌میدارد، و با پیچ و تاب موزون و چرخش خوش خرام بر صفحه کاغذ نقش‌هایی جاندار و زیبا از خوشنویسی ژاپنی به شیوه‌ای تازه می‌آفریند. در سال ۱۹۹۲ م. که تلاش او در این کار به توفیق انجامید، «چوکوسای» را (تخلص هنری خود برگزید. * این نام مرکب با واژه‌ای که معنی نی یا خیزران دارد ساخته شده است. «تاکه» یا نی در ژاپن و نزد ژاپنیان بسی پرارج است، و به راههای گوناگون در زندگی ژاپنی به کار می‌آید. از چوب‌های کوچک غذاخوری (در ژاپنی، «هاشی») گرفته تا ستون عمارت‌های زیبای ژاپنی و پایه پلهای زیبا و نفیس را از «تاکه» می‌سازند، و جوانه خیزران که «تاکه - نو - کو» خوانده می‌شود و در بهار بار می‌آید در آشپزی ژاپنی جای خاصی دارد. می‌توان گفت که زندگی ژاپنی بی نی و خیزران لطف و گیرایی‌اش را به اندازه بسیار از دست می‌دهد. این گیاه در ژاپن گونه‌های فراوان دارد، و در فصل سرما گل می‌دهد.

۱۰۶

در خوشنویسی ژاپنی با نی، قلم از چپ به راست می‌لغزد، و چرخش دایره‌وار آن بر برگ کاغذ انحناهایی زیبا و چشم‌نواز می‌نشانند. متون خوشنویسی ژاپنی بیشتر شعر کوتاه («تانکا»، شعر پنج‌بندی ۳۱ هجایی، یا «هایکو»، شعر سه‌بندی ۱۷ هجایی) و واژگان کلیدی مانند شادی، امید، عشق، صفا، صدق، مهر و فضیلت است. آقای مون چو بیشتر دوست دارد که کلمه میچی، به معنی راه یا طریقت، را - که به نقش و نماهایی رازگونه و هنرمندانه در می‌آید - خوشنویسی کند؛ و شماری بسیار از قطعه‌های خطاطی شده با نی او نقش این کلمه‌ها یا ترکیب‌های بر ساخته از آن بر کاغذ است.

* «چوکو» تلفظ چینی نشانه نگارشی برای نی است، که در ژاپن «نون» یا، بیشتر و در زبان هر روزه، «تاکه» خوانده می‌شود.